

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 60
Godina XXX
Novembar, 2025.
[str. 167-180]

© Monos 2025

Prilog poznavanju kulturne tradicije brda Monj kod Gračanice – podaci i zabilješke dr. Friedricha Salomona Kraussa s kraja XIX. vijeka

Mr. Ago Mujkanović

Uzvišenje Monj (532 m) kod Gračanice, iznad sela Doborovci, na-
daleko je poznat prirodni, arheološki i historijski lokalitet. To je
mjesto pronalaska ostave iz kasnog bronzanog doba, staro dovi-
šte, ali i poprište značajnije bitke između partizana i Nijemaca u
ljetu 1944. godine. Na njemu je izgrađen partizanski spomen-kom-
pleks, a uzvišenje je i popularno izletišta. O Monju postoje brojne
legende i predanja, a podaci o ovom lokalitetu zabilježeni su u
više knjiga i članaka. Međutim, malo je poznato da se za Monj
interesirao i poznati austrougarski etnolog i folklorist Friedrich
Salomon Krauss. Uz kraću biografiju tog istaknutog naučnika,
u ovom prilogu donosimo do sada nepoznate podatke o njego-
vom interesovanju za Monj i stručnoj posjeti lokalitetu, u okviru
istraživanja koja je provodio prema naredbi austrijskog presto-
lonasljednika Rudolfa i Antropološkog društva iz Beča. Podatke
o Monju, koje je Krauss krajem 19. vijeka prikupio, u svom istra-
živačkom radu o azijskim i evropskim kultovima vrhova prezen-
tirao je poznati naučnik Ferdinand Freiherr von Andrian 1891.
godine, što je još jedna potvrda značaja ovog lokaliteta.

Ključne riječi: Monj, Doborovci, Gračanica, vrh, Trebava, ar-
heološki lokalitet, dovište, sveti vrhovi, Friedrich Salomon
Krauss, Ferdinand Freiherr von Andrian.

ZAVIČAJ

Monj je visoko brdo koje se nalazi na području Grada Gračanica. Krajnji je istočni izdanak južnog, najvišeg grebena niže planine Trebave u sjeveroistočnoj Bosni. Uzdiže se iznad naselja Doborovci i dominira dolinom Džakulske rijeke. Visina mu je 532 metra iznad mora. Obrastao je šumom borova i bukvi. Njegov geološki sastav sačinjavaju krečnjačke stijene starije dobi. Tlo je plitko, a vrsta tla je planinska crnica. Kao topografska tačka, Monj dominira ne samo nad bližom okolinom, već je izrazito uočljiv na horizontu u širem kraju: od Dugih njiva, preko gradačackog područja i Posavine, pa sve do sela u zapadnom podgorju Majevice.

U *Arheološkom leksikonu Bosne i Hercegovine* lokalitet Monj, selo Doborovci, općina Gračanica, evidentiran je kao arheološko nalazište.¹ Prilikom radova na posumljavanju brda 1957. godine otkrivena je ostava od 39 bronzanih predmeta. Među predmetima nalazile su se: narukvice, ogrlice, srpovi, koplja i keltovi. Nalazi su datirani u mlađu fazu kasnog bronzanog doba. Ovi predmeti pohranjeni su u Muzeju istočne Bosne u Tuzli.²

Dana 7. decembra 2024. godine, autor ovog rada izvršio je rekognos-

ciranje terena na području Monja. Tom prilikom, u podnožju Monja sa džakulske strane, zabilježeni su nalazi koji ukazuju na tragove topljenja bakarne rude, odnosno ostatke topioničarskih peći. Ovi ostaci otkriveni su prilikom nedavnog prosijecanja puta kroz podnožje Monja. Tokom terenskog pregleda identifikovani su ostaci dvije topioničarske peći. U neposrednoj okolini peći uočena je i spečena zemlja, što je rezultat djelovanja visokih temperatura razvijenih prilikom procesa topljenja rude. Iznad spečene zemlje nalazi se sloj kreča, koji je takođe formiran usljed visokih temperatura tokom topljenja rude i sagorijevanja krečnjaka.

Monj je poznat i kao mjesto bitke partizanskih boraca iz sastava 18. hrvatske brigade i Posavskotrebovskog odreda s njemačkim jedinicama, koje su nastojale spriječiti prolazak partizana ovim krajem i prebacivanje njihovih jedinica u istočnu Bosnu. U tim borbama "život za slobodu" dalo je petnaest partizanskih boraca, najviše s područja Bosanskog Šamca, Gradačca i Modriče, ali i drugih krajeva Bosne i Hercegovine.³ U spomen na njihovu žrtvu od 1952. godine održavale su se masovne javne komemoracije, iz kojih je danas izrasla poznata

1 *Arheološki leksikon BiH*, tom II, Sarajevo, Zemaljski muzej BiH, 1988., str. 109.

2 Radmila Jovanović, *Dve ostave iz sjeveroistočne Bosne*, članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knjiga II, Tuzla 1958., str. 23-55.

3 Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*, Gračanica 1988., str. 253-254.; Esad Tihić, *Posavsko-trebavski odred*, Beograd 1983., str. 216-217. Među poginulim partizanima bila je i jedna djevojka – Mina Srna, rodnom iz Čajniča.

Doborovačka proslava. Uspomenu na njihovu žrtvu, danas čuva jedinstven spomen-kompleks, izgrađen osamdesetih godina: spomen-ploče pričvršćene na stijenu s imenima palih boraca, koje svjedoče o njihovoj hrabrosti.

Osim što je poznat kao arheološko nalazište i značajno mjesto iz historije Narodnooslobodilačke borbe u vremenu socijalizma, Monj je ranije bio poznat i kao kulturno mjesto, odnosno narodno dovište, na kojem su se, starinom, održavale i učile dove za kišu.

Narod je dolazio na Monj kao dovište sve do Drugog svjetskog rata. Najstariji stanovnici Doborovaca se i danas sjećaju odlazaka na te dove, koje je predvodio mjesni imam. Tradicija dova na Monju prekinuta je za vrijeme Drugog svjetskog rata, kada je jedan mještani uzorao i zasijao površinu platoa na kojem su se dove učile.⁴ Također, značajna je činjenica da je dovu na ovom mjestu učio znameniti hafiz Mustafa ef. Šiljić, nadaleko poznat muderis Osman-kapetanove medrese u Gračanici.⁵

Inače, u okolini dovišta Monj postoje i druga stara kulturna mjesta:

brdo Dovište iznad Džakula, staro dovište na lokalitetu Bijele Vode iznad Sokola, mezar šehida u Džakulama, Rahin mezar u Sladnoj itd.⁶

Kada je riječ o tradicionalnim dova u Bosni, koje se održavaju na lokalitetima u prirodi poznatim kao dovišta (najčešće vrhovi brda i planina), razlikuju se dovišta na kojima se uče redovne godišnje dove, te dovišta na kojima se periodično, u vrijeme velikih suša, uče dove za kišu. Većina redovnih godišnjih dova u sjeveroistočnoj Bosni održavala se utorkom, koji je smatran nesretnim danom. Tog dana su se vršili religijski obredi i magijske čini kako bi se odagnale zloke sile. U sjeveroistočnoj Bosni, pa tako i u selima oko Monja, rasprostranjeno je vjerovanje da utorkom ne valja prati haljine, obrezivati nokte, šišati kosu, započinjati neki ozbiljan posao, niti kretati na put itd. Sama mjesta, kao i dani i vrijeme održavanja dova, ukazuju na predislamsko porijeklo ovih zajedničkih dova/molitvi.⁷ Vjerski obred na većini dovišta sastojao se od klanjanja podne namaza, učenja dova, a najčešće bi neko učeniji održao prigodan vaz.⁸

4 Omer Hamzić, Rusmir Djedović, *Doborovci kod Gračanice: historijska monografija*, Gračanica 2010., str. 49.

5 Fikret Ahmetbašić, *Kulturna mjesta na području sela Džakule (Etnološke skice)*, Gračanički glasnik, Godina III, Broj 5, Gračanica 1998., str. 74.

6 Osman Delić, *O kulturnim mjestima na području opštine Gračanica*, Gračanički glasnik, Godina I, Broj 1, Gračanica 1996., str. 19; F. Ahmedbašić, *ibidem*.

7 Enver Mulahalilović, *Vjerski običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2005., str. 98-99.

8 *Ibidem*, str. 96.

Za lokalitet Monja vežu se mnoge narodne legende i predanja.

Među stanovnicima Doborovaca zabilježena je sljedeća priča: "Na brdu Monj Doborovčani su gradili utvrđenje, tj. grad. Sa zapadne strane, odakle je uspon na Monj mnogo pristupačniji, volovi su teglili kola, natovarena drvenom građom za to utvrđenje. Mnoštvo ljudi guralo je kola uzbrdo, uzvikujući: *Hajd' s Božijom pomoći, hajd s Božijom pomoći!* Kad su, mic po mic, dogurali kola na Monj, na visoravan, gdje je bilo pogodno mjesto za odmor, jedan od njih je naredio: *Stanite ovdje, otarite znoj i malo predahnite, dalje možemo i bez Božije pomoći!* I dok su se odmarali i trali znoj, kola su se iznenada otisnula niz padinu prema Doborovcima i zaustavila tek u jednoj njivi, daleko u podnožju Monja, koju je narod od tada, jednostavno nazvao Kola".⁹ Spomenuto zemljište, zvano Kola, nalazi se iznad sadašnjeg središta Doborovaca i mahale Alibegovića, prema brdu Monju.

Druga legenda je ona o zakopanom blagu u pećini na brdu Monj, koja se vezuje za "Mađare", odnosno srednjovjekovno stanovništvo ovih krajeva. Po toj legendi, neki "Mađar" je došao

u kuću Bajre Isanovića iz Džakula i poveo ga na Monj. "Kada su došli do jedne stijene, Mađar zastade i reče: '*U ovoj stijeni je zlato. Otvoriću vrata na stijeni i ti, Bajro, uzmi zlata koliko god hoćeš.*' Zatim je sa stijene uzeo ključ i otvorio vrata. Pred očima im se ukazase gomile zlata. Mađar se ponovo obrati Bajri: '*Uzmi zlata koliko god hoćeš, samo pazi da ne uzmeš malo, jer ćeš se kajati. Znam što misliš, ali to ti neće uspjeti.*' Bajro je uzeo samo malo zlata misleći se vratiti i pokupiti svo zlato. Kada je ispratio Mađara, vratio se do stijene, ali nije mogao pronaći ni ključ, ni vrata. Od tada pa do danas niko ih nije pronašao. Zato u Džakulama i danas vjeruju da u Monju ima zlata i priču o njemu prenose s koljena na koljeno."¹⁰

Monj je predmet i brojnih uzrečica poznatih na širem prostoru Gradačca, Posavine, Srebrenika i Gračanice, jer je ovo brdo vidljivo u cijelom tom kraju. Za onog ko bi izazvao veliku srdžbu, govorilo bi se: *Vuče motku kao s Monja*¹¹ ili *Vuče motku, tamam s Monja*.¹² Dolazak kišnih oblaka u ovim krajevima najčešće se očekivao iz pravca Monja.¹³ U Vučkovcima kod Gradačca, jako

9 Omer Hamzić, Rusmir Djedović, nav. dj., str. 49-50. Ovo predanje je zabilježio Habib Džananović iz Gornjih Doborovaca.

10 Fikret Ahmedbašić, *Etnološke skice: Ispod Monja – Džakule*, Gračanički glasnik, Godina I, Broj 2, Gračanica 1996., str. 79.

11 Izudin Kešetović, *Zavičajnost ili regionalnost "Gračaničkog glasnika"*, Gračanički glasnik XXV, Broj 50, Gračanica 2020., str. 24.

12 Ova izreka često se može čuti među stanovnicima obližnjih Vučkovaca.

13 Izudin Kešetović, nav. dj., str. 24.

obilne i dugotrajne kiše dolazile su “od Babinog budžaka, iza Monja.”

Sam naziv brda Monj ukazuje na antičku starinu. Po svemu sudeći, toponim, odnosno oronim Monj dolazi od latinske riječi *mons*, -tis, u značenju: brdo, planina. Pretpostavio je to još hafiz Ibrahim Mehinagić 1967. godine, pišući da je pored brda Monj prolazila trasa rimskog puta za Posavinu. “*Samo ime Monj je latinsko ime*”, zapisao je Mehinagić, “*i ispod njega, kod vode zvane Zmajevac, nalazi se zatrpan neki svod ili most iz rimskog doba; i prema tradiciji, baš tuda je išla ta rimska trasa preko sela Džakula i Međida kroz posavačku ravnicu i izlazila na Savu.*”¹⁴ Ovo mišljenje o porijeklu imena brda Monj prenose Esad Tihić i Omer Hamzić,¹⁵ a isto je, kako ćemo vidjeti, smatrao i Friedrich Solomon Krauss.

Inače, svakome ko je posjećivao dijelove posavske ravnice bliže rijeci Savi, duž kojih su vodile rimske komunikacije i gdje su se prostirale rimske aglomeracije, jasno je zašto je Monj u rimskom dobu mogao biti nazvan baš tako jednostavno – Brdo, Planina. I danas, dva milenija kasnije, ovo uzvišenje se tako jasno

ocrtava na horizontu, služeći kao svojevrsan orijentir i putokaz.

U neposrednoj blizini Monja nalaze se lokaliteti i toponimi koji ukazuju na duboku starinu. Istočno od Monja je nešto niže uzvišenje Vranjevac (441 m), dok se podno Monja, ispod prijevoja Privala, pored puta iz Doborovaca za Džakule, nalazi izvor Zmajevac. Ovaj naziv za izvore čest je na gračaničkom području i širom Bosne i Hercegovine, a odražava uspomenu na staroslavensku kultnu tradiciju. Mitsko biće zmaj bilo je personifikacija staroslavenskog boga Velesa, božanstva podzemnog svijeta, voda i zime.¹⁶ U ovim krajevima se smatralo da zmija, kada navrši stotinu godina, dobije krila i postane zmaj.¹⁷ Naziv brda Vranjevac također se može vezati uz staroslavenski kult boga Velesa (izraz *vran* označava tamu, crnilo, mrak – što su odlike Velesovog svijeta). S druge strane, Monj je, kao istaknuti vrh, u drevna paganska vremena očito bio svetište Peruna, nebeskog boga groma, koji se u staroslavenskoj mitologiji javlja kao suparnik boga Velesa.

Pojava da se uz vrhove posvećene božanstvima neba, groma, sunca i vi-

14 Rusmir Djedović, *Islamska kulturna baština Gračanice i okoline (Prema izvještaju Odbora Islamske vjerske zajednice, odnosno kadije Ibrahim ef. Mehinagića iz 1967. godine)*, Gračanički glasnik, Godina XIII, Broj 25, Gračanica 2008., str. 72.

15 Esad Tihić, Omer Hamzić, nav. dj., str. 19.

16 Rekonstrukcijom staroslavenskih vjerskih i mitskih nazora bavili su se brojni naučnici, a čitaocu ovom prilikom preporučujemo novija djela istaknutih hrvatskih naučnika Radoslava Katičića i Vitomira Belaja.

17 Ova priča može se i dan danas čuti u selu Medidi.

sine javljaju i mjesta posvećena božanstvima podzemlja, izvora, tame i sl. opisana je u antropološko-etnološkim studijama, ali i potvrđena brojnim primjerima i na terenu sjeveroistočne Bosne, kao i šireg gračaničkog kraja.¹⁸ Takav je slučaj, očigledno, bio i s Monjom.

Sve to, ustvari, potvrđuju i zapisi dr. Friedricha Salomona Kraussa, zabilježeni još krajem XIX. vijeka.

No, prije nego ih navedemo, treba nešto kazati i o čovjeku koji ih je zabilježio.

Friedrich Salomon (Salomo) Krauss rođen je 7. oktobra 1859. godine u Požegi. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u spomenutom gradu do 1877. godine.¹⁹ U Beču je studirao klasičnu filologiju, gdje je i doktorirao, 1882. godine. Nakon doktorata posvetio se istraživanju južnoslavenskog folklora, kojeg je među prvima naučno istraživao. Po naredbi austrijskog prestolonasljednika Rudolfa i Antropološkog društva iz Beča putovao je kroz Bosnu i

Hercegovinu, Slavoniju i Dalmaciju 1884. i 1885. godine, otkrivši pritom veliko pjesničko blago bosanskih muslimana.²⁰ Bio je jedan od pionira austrijske etnologije i folkloristike.²¹ Istraživao je teme južnoslavenskog života, legende o vješticama i kugi, bajke, narodna vjerovanja i vjerske običaje, anegdote, muslimanske guslarske pjesme, kao i etno-erotske teme.²² Njegovi radovi objavljivani su u desetinama časopisa širom svijeta. Uza sve to, bio je autor i koautor nekoliko drama. U svom publicističkom opusu koristio je i pseudonime: *Suljo Serhatlija*, *Selim Vilimov*, K. i K-ss.

Godine 1889. imenovan je za izvestioca hrvatskog odjeljenja Ugarskog narodopisnog društva.²³ Međutim, zbog javnog zastupanja za ono vrijeme kontroverznih stavova, nikada mu nije dozvoljeno da predaje na univerzitetima. Deset godina radio je kao urednik i autor etnološkog i folklorističkog časopisa *Am Ur-Quell*. Jedan je od aktivnijih autora i urednika etno-erotskog ča-

18 O tome u radu: Edin Šaković, Marko Matolić, Elvedin Kovačević, *Tragom starog karavanskog puta od Gračanice do Tuzle (hodološko-putopisne crtice)*, Gračanički glasnik, Godina XX, Broj 40., Gračanica 2015., str. 106-109. – kao i u literaturi koju autori citiraju.

19 Nikola Rašić, *Krauss – između odanosti i odbačenosti*, Požeški pučki kalendar, Broj 33., Požega 2023., str. 86-89.

20 Isidore Singer, *Krauss, Friedrich Salomon u: The Jewish encyclopedia*, New York 1906., str. 571.; Muhamed Hadžijahić, *Jedan nepoznati tuzlanski hagiološki katalog*, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knjiga XIII, Tuzla 1980., str. 214.; Tugomir Alaupović, *Hrvatske narodne pjesme*, Nada, Broj 1., Godina VI, Sarajevo 1900., str. 71.; Meh. S-ć, *„Avdija” kompletiran*, Bošnjak, Godina VI, Broj 52, Sarajevo 1894., str. 3.; Antun Šmičik, *Tri junaka Cifre*, Narodna Uzdanica, Godina IV, Sarajevo 1935., str. 109.

21 Nikola Rašić, nav. dj., 86.

22 Isidore Singer, nav. dj., 571.; Nikola Rašić, nav. dj., 86-88.; Emilijan Lilek, *Etnološki pabirci po Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1899., str. 718.

23 Sarajevski list, Godina XII, Broj 13, Sarajevo 1889., str. 3.

sopisa "*Antrophopophyteia*" – koji je, nakon suđenja iz 1913. godine, prvo finansijski iscrpljen, a potom i kompromitovan.

Bio je i sekretar bečkog ogranka Svjetske jevrejske unije, od 1891. do 1901. godine.

Period od 1914. do 1919. godine proveo je kao profesor u bečkoj školi za ratne invalide. Polaznici ove škole nazivali su ga "*doktor što u gusle svira i što ranjenike uči čitati*".²⁴ Iz tog vremena sačuvano je jedno njegovo pismo "Sarajevskom listu", u kome, između ostalog, piše: "*Jučer mi se upisalo u razred 1586 ranjenih Bošnjaka*".²⁵

Umro je nekoliko mjeseci nakon što su njemački nacisti anektirali Austriju i zauzeli Beč, 29. maja 1938. godine. Njegova zaostavština završila je u Los Angelesu, gdje su je odnijeli njegov sin i kćerka, bježeći od nacista.²⁶ Univerzitet u Kaliforniji objavio je 2002. godine zbirku bajki, basni, šaljivih priča i legendi. Američki istraživač Raymond Burt, najznačajniji istraživač Kraussova života i djela, o njemu je objavio i posebnu knjigu.²⁷

U vrijeme svog putovanja kroz Bosnu i Hercegovinu Friedrich Salomon Krauss prikupio je obimnu

etnološku građu. Tu građu koristili su i drugi, kasniji istraživači, među njima i istaknuti austrijski etnolog Ferdinand Freiherr von Andrian. On ju je u potpunosti iskoristio u svojoj studiji "*Der Höhencultus asiatischer und europäischer Völker*" ("*Kult vrhova azijskih i evropskih naroda*"),²⁸ u kojoj se zahvaljuje Kraussu, između ostalog, i "*za vrijedna i originalna saopćenja o bosanskom kultu vrhova*". Freiherr von Andrian je u svojoj knjizi obradio malajske, kineske, japanske, altajske, korejske, semitske, kavkaske, germanske, rumunske i slavenske kultove vrhova. Prema zabilješkama Friedricha S. Kraussa, ostavio je i detaljan opis kultova vezanih za neke vrhove u Bosni i Hercegovini, među njima i za brdo Monj kod Gračanice. Opis je nastao prilikom Kraussove posjete ovom brdu.

U nastavku citirat ćemo doslovno dio spomenute knjige posvećen Monju:

"Dva sata od Gračanice i rijeke Spreče, pola sata od ruševina Sokolskog zamka, uzdiže se strma planina potpuno krovnog oblika, Molj (ili češće zvana Monj), kao podnožje planine Majevice. Greben ove planine potpuno je ravne površine, s dužom stranom od

24 Sarajevski list, Godina XI, Broj 290, Sarajevo 1917., str. 4.

25 Ibidem, str. 3.

26 Nikola Rašić, nav. dj., str. 89.

27 Raymond L. Burt, *Friedrich Salomo Krauss (1859-1938). Selbstzeugnisse und Materialien zur Bibliographie des Volkskundlers, Literaten und Sexualforschers*, Wien 1990.

28 Ferdinand Freiherr von Andrian, *Der Höhencultus asiatischer und europäischer Völker: Eine ethnologische studie*, Wien, Verlag von Carl Konegen, 1891.

oko 40 metara, a kratkom od oko 35 metara. Sjeverni dio je terasa blago uzdignuta nad ostatkom prostora, ali je i ovaj mali plato potpuno ravan, osim nešto veće gomile kamenja u sjeverozapadnom uglu. Nema sumnje da je veliko kamenje u drevna vremena dovučeno tamo uz velike napore, a zatim nagomilano u svojevrsni oltar. Planina s ovom gornjom terasom važno je mjesto bogoštovlja, gdje se, u vrijeme velikih suša, okupljaju ljudi sa svih strana moleći za kišu.

Čini se da je Monj starije ime planine i, po dr. Kraussu, vjerovatno je izvedeno od latinske riječi "mons". Tragove rimskih građevina vjerovatno nećemo naći na Monju, ali do ove planine vodi 400 stepenica, nekada fino isklesanih u stijeni, a trenutno jako urušenih i trošnih.

Na Monju ne raste ni drvo ni grm, jer se ova vilinska planina smatra

svetom. Ni muslimani, ni katolici, ni starovjerci nisu se usuđivali obaviti nuždu na Monju, jer vjeruju da u tom slučaju sigurno neće dočekati kraj godine. Općenito, ljudi se suzdržavaju od penjanja na ovu planinu. Dr. Krauss se popeo u društvu Zaim-bega iz Špionice. On mu je rekao da je Nojeva arka pristala na gornju terasu. Stoga je ova planina sveta za sve ljude. Nekoć su ljudi željeli sagraditi džamiju na vrhu, ali su radnike otjerali gromovi i munje.

U ljeto 1876. bila je strahovita suša. Sve hodže i hadžije iz tuzlanskog i bijeljinskog okružja okupili su se tada na Monju i, u velikoj povorci, na koljenima su puzali na plato da mole za kišu. Iznenada, na nebu se podigoše teški crni olujni oblaci, počeo je pljusak i kiša, natjeravši sve da pobjegnu. Kiša je trajala tri dana."²⁹

SUMMARY

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE CULT TRADITION OF MOUNT MONJ NEAR GRAČANICA – DATA AND NOTES BY DR. FRIEDRICH SALOMON KRAUSS FROM THE LATE 19TH CENTURY

The elevation of Monj (532 m) near Gračanica, above the village of Doborovci, is a well-known natural, archaeological, and historical site. It is the location of a Late Bronze Age hoard discovery, an old pilgrimage site, and the scene of a significant battle between Partisan and German forces in the summer of 1944. A Partisan memorial complex was later built there, and the hill remains a popular excursion site. Numerous legends and folk tales are associated with Monj, and data about it have appeared in several books and articles. However, it is little known that the renowned Austro-Hungarian ethnologist and folklorist Friedrich Salomon Krauss also showed interest in Monj. Alongside a brief biography of this distinguished scholar, the paper presents previously unknown information about his interest in Monj and his professional visit to the site, conducted as part of research commissioned

29 F. Freiherr von Andrian, nav. dj., str. 345-346.

by the Austrian Crown Prince Rudolf and the Anthropological Society of Vienna. The data on Monj collected by Krauss at the end of the 19th century were presented by the noted scholar **Ferdinand Freiherr von Andrian** in his 1891 study on Asian and European mountain cults—further confirmation of the significance of this site.

PRILOZI

Uzvišenje Monj - pogled iz pravca Sladne i Bukve

Uzvišenje Monj - na topografskoj karti 1:25.000

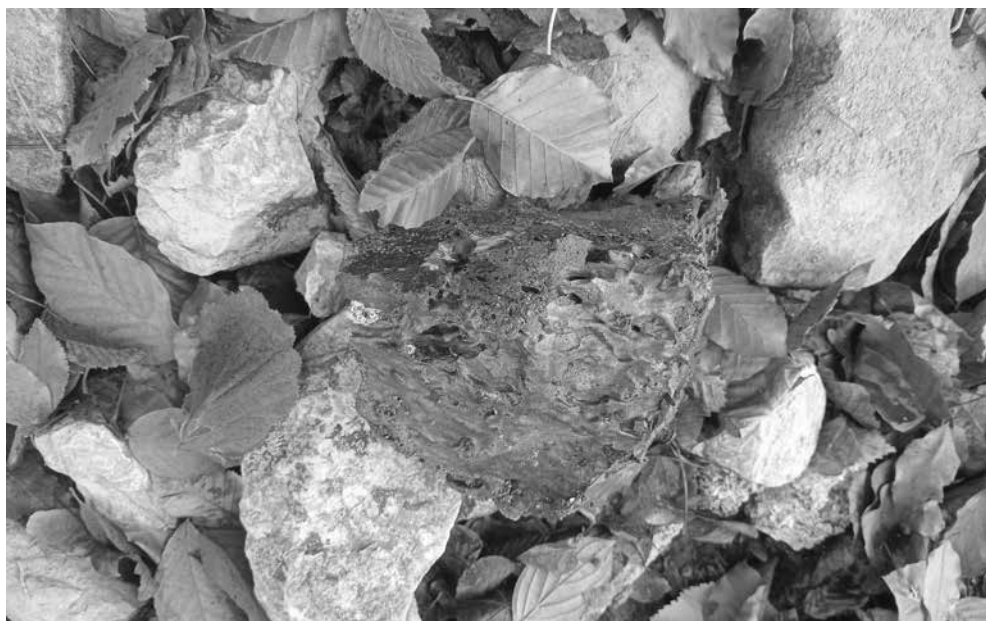
Pogled s Monja prema Posavini

Ostaci topioničarskih peći na Monju (2024.)

Ostaci topioničarskih peći na Monju (2024.)

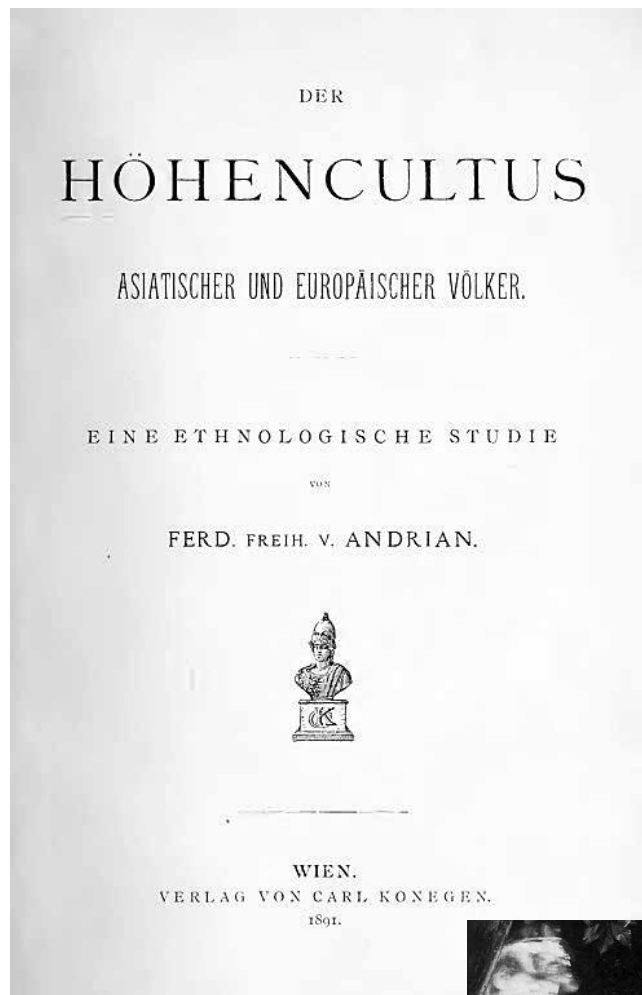
Ostaci topioničarskih peći na Monju (2024.)

Pogled na uzvišenje Monj iz pravca Prijekog Brda

Pogled na Monj iz pravca Vranjevca

*Naslovnica knjige
Ferdinanda Freiherr von
Andriana, u kojoj su
doneseni Kraussovi podaci o
Monju*

*Friedrich Salomon
Krauss - u vrijeme svojih
istraživanja u Bosni i
Hercegovini*

